

Наталя ПОПОВИЧ,

orcid.org/0000-0001-6522-3908

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри історії та культури української мови
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Чернівці, Україна) *popovych-dejgolos@ukr.net*

ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ ТОЧНОЇ КІЛЬКОСТІ В ГОВІРКАХ БУКОВИНИ

Останнім часом посилюється інтерес до вивчення говірок в українській мові, а саме речень із кількісними компонентами. Говірки Буковини є тим цінним матеріалом, у якому захована народна мудрість, традиції, звичаї, вірування. Дослідження буковинських говірок є важливим матеріалом для вивчення історії української мови, розвитку закономірностей міжмовних контактів і їх наслідків.

Перші наукові розвідки про говірки Буковини з'явилися лише у другій половині XIX ст. у працях науковців Чернівецького університету (І. Шаровальський (1929), Юрій Федькович (Словник не виданий), О. Савченко, І. Чередниченко, К. Герман, Н. Гуйванюк, Н. Бабич, К. Лук'янюк, С. Перепелиця, В. Бузинська, І. Зінченко та ін.). Лексику буковинських говірок вивчали й інші науковці, такі як М. Станівський, Є. Павлюк, В. Лимаренко, Ю. Карпенко, К. Герман та ін. Українські говірки Південної Буковини досліджують мовознавці з Румунії (І. Робчук, О. Горбач, Я. Закревська, З. Савченко та ін.).

Дослідженням числівникових компонентів у структурі речення займалися такі вчені, як О. О. Потєбня, Л. В. Щєрба, Ю. С. Степанов, Н. Ю. Шведова, Г. О. Золотова та ін. На матеріалі сучасної української літературної мови цю проблематику активно розвивають К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, М. В. Мірченко, О. Г. Межов та ін.

Структурування функційно-семантичних полів на основі кількісних значень в українському мовознавстві розроблене ще недостатньо, а тому воно й досі залишається актуальним і відкритим для подальшого вивчення. На основі дослідженого матеріалу ми виокремили функційно-семантичне поле кількості та виділили такі мікрополя: 1) мікрополе власне-кількості; 2) збірне мікрополе; 3) дробове та 4) порядкове. Визначили ядро та периферію функційно-семантичного поля кількості. Ядро кількості становлять мікрополя власне кількісних, збірних і порядкових числівників, а периферію – дробові.

Ключові слова: функційно-семантичне поле кількості, мікрополе.

Natalya POPOVYCH,

orcid.org/0000-0001-6522-3908

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of History and Culture of the Ukrainian Language
Yurii Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine) *popovych-dejgolos@ukr.net*

FUNCTIONAL-SEMANTIC FIELD OF EXACT QUANTITY IN THE DIALECTS OF BUKOVYNA

Recently, there has been an increased interest in the study of the Ukrainian dialects, namely sentences with quantitative components. The dialects of Bukovyna are the valuable material in which the wisdom of the people, their traditions, customs, and beliefs are hidden. The study of Bukovynian dialects offers important information for researching the history of the Ukrainian language, the development of inter-lingual contacts and their consequences. The study of Bukovynian dialects is an important material for studying the history of the Ukrainian language, the development of patterns of interlingual contacts and their consequences.

The first scientific research on Bukovyna dialects were performed only in the second half of the 19th century in the works of Chernivtsi University scientists (I. Sharovalskyi (1929), Yurii Fedkovych (Dictionary not published), O. Savchenko, I. Cherednychenko, K. Herman, N. Huivaniuk, N. Babych, K. Lukianiuk, S. Perepelytsia, V. Buzynska, I. Zinchenko and others. The lexicon of Bukovynian dialects was studied by M. Stanivskyi, Ye. Pavliuk, V. Lymarenko, Yu. Karpenko, K. Herman and others. The Ukrainian dialects of Southern Bukovyna are studied by Romanian linguists (I. Robchuk, O. Horbach, Ya. Zakrevska, Z. Savchenko and others).

The study of numeral components in the structure of a sentence was carried out by such scientists as O. O. Potebnia, L. V. Shcherba, Yu. S. Stepanov, N. Yu. Shvedova, H. O. Zolotova and others. K. H. Horodenska, A. P. Zahnitko,

M. V. Mirchenko, O. H. Mezhev and others actively explore this subject on the material of the modern Ukrainian literary language.

Ukrainian linguistics has yet to pay attention to the structuring of functional-semantic fields on the basis of quantitative meanings, and therefore this topic remains relevant and open for further study. On the basis of the studied material, we identified the functional-semantic field of quantity and singled out the following microfields: 1) the proper-quantity microfield; 2) the collective microfield; 3) the fractional microfield and 4) the ordinal microfield. We have also identified the nucleus and the periphery of the functional-semantic field of quantity. The nucleus of quantity is made up of microfields of proper quantitative, collective and ordinal numerals, while the periphery is fractional numerals.

Key words: functional-semantic field of quantity, microfield.

Постановка проблеми. Незважаючи на низку наукових праць, досліджень функційно-семантичного поля точної кількості у говірках Буковини немає, тому останнім часом посилюється інтерес до вивчення говірок в українській мові, а саме речень із кількісними компонентами. Сьогодні, незважаючи на велику кількість статей, посібників, атласів, пов'язаних із вивченням діалектів, немає комплексного дослідження макрополя кількості та не було визначено в ньому місця мікрополів точної кількості.

Актуальність дослідження впливає з постійної зацікавленості функційно-семантичним полем точної кількості. Актуальною вона є тому, що сьогодні як ніколи необхідно заглибитися у вивчення наших витоків, наших коренів, дослідити регіональні особливості на прикладі говірок Буковини, котрі є тим цінним матеріалом, у якому захована народна мудрість, традиції, звичаї, вірування. Функційно-семантичне поле точної кількості на матеріалі «Словника буковинських говірок» не було об'єктом спеціального дослідження. Саме у цьому вбачаємо новизну нашої наукової розвідки.

Структурування функційно-семантичних полів на основі кількісних значень в українському мовознавстві розроблена ще недостатньо, а тому воно й досі залишається актуальним і відкритим для подальшого вивчення.

Аналіз досліджень. Вивчення діалектів у буковинських говірках є цінним матеріалом для лексики та граматики сучасної української літературної мови. Дослідження діалектів української мови на матеріалі говірок Буковини становить в українській культурі одну з давніх і найвиразніших наукових традицій. Був час, коли гуцульські говірки знаходилися у трьох державах одночасно – Польщі, Угорщині, Молдові. Зараз вони (буковинські говірки) поширені у двох державах – Україні та Румунії.

Незважаючи на різні історичні події, населення Буковини зберегло свій найдорожчий скарб – рідну українську мову. Водночас у мовленні населення краю збереглося багато архаїчних рис і виникло чимало місцевих діалектних інновацій,

з'явилася певна кількість лексичних запозичень з інших мов, як сусідніх, так і віддалених.

Саме через згадані причини наукове дослідження цих говірок є важливим, бо дає багатий матеріал для вивчення історії української мови, розвитку закономірностей міжмовних контактів і їх наслідків.

Наукове вивчення українських говірок Буковини почалося пізно. Перші наукові розвідки про говірки Буковини з'явилися лише у другій половині XIX ст. у працях науковців Чернівецького університету (І. Шаровальський І. (1929 р.), Юрій Федькович (Словник не виданий), О. Савченко, І. Чередниченко, Ю. Карпенко, В. Прокопенко, К. Герман, Н. Гуйванюк, Н. Бабич, К. Лук'янюк, С. Перепелиця, В. Бузинська, І. Зінченко та ін.). Лексику буковинських говірок вивчали й інші науковці (М. Станівський, Є. Павлюк, В. Лимаренко, Ю. Карпенко, К. Герман). Українські говірки Південної Буковини досліджують мовознавці з Румунії (І. Робчук, О. Горбач, Я. Закревська, З. Савченко та ін.).

Зараз посилюється інтерес до вивчення говірок в українській мові, а саме до речень із кількісним компонентом. Категорія кількості відбиває одну із найзагальніших властивостей буття. Вона є необхідним елементом пізнання дійсності, а число та величина, у яких конкретизується кількісна визначеність світу, – невід'ємні складові частини його практичного освоєння, усієї активної діяльності цивілізованої людини (Лукінова, 2000: 7). Числівники виникли в далеку давнину з потреб суспільства та розвивалися у зв'язку з розвитком самого суспільства. Як зазначає В. Горпинич, слова на позначення кількості, числа, порядку при лічбі належать до найдавнішого шару лексики (Горпинич, 2004: 132). Поняття числа первісно було пов'язане з уявленням про перелічувані предмети.

Формування числівника як окремої граматичної категорії належить до давніх часів. Числівник як у літературній, так і у діалектній українській мові є предметом пильної уваги мовознавців.

Дослідженням числівникових компонентів у структурі речення займалися такі вчені, як О. О. Потебня, Л. В. Щерба, Ю. С. Степанов,

Н. Ю. Шведова, Г. О. Золотова та ін. На матеріалі сучасної української мови цю проблематику активно розвивав І. Р. Вихованець і зараз розвивають К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, М. В., Мірченко, О. Г. Межов та ін.

Метою статті є висвітлення особливостей функційно-семантичного поля точної кількості на матеріалі «Словника буковинських говірок».

Поставлена мета визначила необхідність вирішення таких завдань: 1) розглянути теоретичні засади функційно-семантичного поля точної кількості в українській мові; 2) узагальнити наявні в українській мові погляди, що відображають стан вивчення лінгвістичного аспекту категорії квантитативності; 3) систематизувати зібраний ілюстративний матеріал і покласифікувати його; 4) виявити арсенал мовних засобів ФСПК у говірках Буковини, їх структурні та номінативні особливості; 5) визначити ядро та периферію вираження точної кількості; 6) визначити склад структурних конститuentів функційно-семантичного поля точної кількості, їх місце у складі поля і розподіл конститuentів по мікрополях; 7) проаналізувати мікрополя точної кількості.

Виклад основного матеріалу. Зібраний матеріал дає підстави виокремити ядро та периферію точної кількості у говірках Буковини.

У прикладах у круглих дужках подаємо назву села та скорочено район і номер сторінки.

Скорочені назви районів: Вижн. – Вижницький; Глиб. – Глибоцький; Заст. – Заставнівський; Кельм. – Кельменецький; Кіцм. – Кіцманський; Нов. – Новоселецький; Сок. – Сокирянський; Стор. – Сторожинецький; Хот. – Хотинський.

Для передачі означеної, тобто точно визначеної кількості в українській діалектології вживають числівники та інші різновиди слів із кількісною семантикою (прислівники, іменники, займенники), але ми для дослідження обрали лише числівники. Числівник належить до своєрідних частин мови. Він пов'язаний із категорією кількості як однією з найзагальніших властивостей буття, з фундаментальними здобутками людської думки у пізнанні кількісних співвідношень, з одного боку, і периферійними граматичними ознаками, з іншого (Вихованець, Городенська, 2004: 151).

Найбільшу групу, центральну ланку мікрополя «визначена кількість» звичайно становлять числівники. Відповідно до «Академічної граматики сучасної української літературної мови» числівники, які виражають точно визначену кількість, поділяють на такі групи: 1) власне-кількісні; 2) збірні; 3) дробові; 4) порядкові (ГраMATика сучасної української літературної мови, 2017: 326).

1. Функційно семантичне мікрополе власне-кількісних числівників

Ядро мікрополя кількості в буковинських говірках формують кількісні числівники, оскільки вони найбільш виразно відображають точне число значення, яке регулярно співвідноситься з елементами натурального ряду чисел. Характерною ознакою кількісних числівників є те, що вони синтаксично пов'язуються і вживаються тільки з іменниками, які називають предмети, що підлягають лічбі. Напр.: На ярмарку купила муки, *п'ять пудів* (Коболчин Сок., с. 239); *Сорок фунтів* у пудови, *п'ять пуд* то куля, або *шtiri читвирики* (Шишківці Нов., с. 240); *Двацять куп* у вадро йшло (Шишківці Нов., с. 241); Купа – це кружка бляшана на *шесот грам* (Шишківці Нов., с. 241); Лишилося обпрашувати *десять корчків мандибурки*, а сили вже нема (Бояни Нов., с. 354); А перекупка й мене обмахлювала на *сорок оден лий* (Карапчів Вижн., с. 351); У тебе такий великий обмах грудей, що треба шити блюзу з *двох кавалків* (Рукшин Хот., с. 351); Треба віорати облуг, бо там уже *пийть років* не орано (Берегомет Вижн., с. 351); Да чоловік *сорок рублів*, буде мати на обклад (Шипинці Кіцм., с. 349). У мени обістя *двацять сотків* (Зелений Гай Нов., с. 348); Він має *дев'ятьдесять год*, то мусит пам'ятати (Голубівка Нов., с. 90); Перед смертю тато одповів синам *три морги поля* (Іспас Вижн., с. 363); У нас на морги ни міряли, то в Галичині морг мав *сорок і шtiri пражині* (Задубрівка Заст., с. 296); Я вже наскубала моху на *шtiri подусці* (Рашків Хот., с. 297); Я віт *шішнаціть літ* знаю першу войну: навидівси всекого (Ржавинці Заст. с. 306); В гвер наладовуїси *п'єть куль*, а в рушницю – лиш *оден або два патрони* (Михальча Стор., с. 313); У повницю нанашко дав *п'їдїсєць рублів* (Горбівці Глиб., с. 315); Натепер я маю *двацїть і п'єть рублів* пенцію (Слобода-Комарівці Стор., с. 323); Ззілам *два обарінки* аж як з міста їхала (Ошихліби Кіцм., с. 343); А вирині тчут у *шtiri ниті* (Карапчів Вижн., с. 335); Вона що могла запрести за зиму? Най там аж *двасто лиїв*, і то не (Ревне Кіцм., с. 140).

Дуже часто у говірках Буковини подибуються числівники, що означають проміжок часу. Напр.: Його так обгепали, що *за два дні* вмер (Берегомет Вижн., с. 345); Цильо пішов на кіно, а баба як си взлостила – і *чириз дві годині* вібух крови: з нервів (Новосілка Кіцм., с. 331); Вона, наведено помре, бо недвижно лежить *уже три дні* (Пашківці Хот., с. 327); *За два роки* Іван наштудировав гроший і хочі робити хату (Білівці Хот., с. 326); Іди з очей, мозоло, вже надоїв ти мені *за ці два роки* гірше

від редьки (Лукачівка Кельм., с. 294); Уперед ми мали *дві нигили* обріхтунку, а потому нас росталювали по регіментях (Старосілля Кіцм., с. 355); У мої куми є палуба – миска дерев'яна, має *сто років* (Романківці Сок., с. 389); *Одинацікь років* одовичила, а на *дванацікім* си віддала (Борівці Кіцм., с. 362); *За сім років* вона ледве огрубіла, не скоро родити (Берегомет Вижн., с. 360); Дивиси ни згали усі дрова *за оден вечир* (Бабин Заст., с. 156); Уже як заслотицца, то ни на день і ни на два, а на *цілу восінь* (Сербичани Сок., с. 142); Вітпарубочив *триціть років*, доста йму (Киселів Кіцм., с. 54); Коли їй вповнилося *шіснацять років*, вона си віддала (Ржавинці Заст., с. 58); Вуйко прийшов акурат у *семі години* (Черепківка Глиб., с. 18).

Дуже рідко у словнику буковинських говірок зустрічаємо розподільну кількість. Напр.: Я як був парупком, то також калфував *на дві сили* (Вербівці Заст., с. 184); Калфа збирає *по три рублі* з гуляшого хлопца й дівчини (Козиряни Кельм., с. 184); *По години* ня у купалю тримали (Ясени Стор., с. 241); Тими роками вина була *по два антали*, а цього й половини того нема (Ширівці Хот., с. 19); На віче вібирала *по два люди* від кожної громади (Старосілля Кіцм., с. 77); Шо з гуляшої дівки калфа бире *по три рублі*, най буди, али й ни з гуляшої три, то це вже не (Козиряни Кельм., с. 78); А той раз наловили *с по сім кілограмів* самого *корона* (Пригородок Хот., с. 120); Глини доста, а соломи може завкєкни з *на два замиси* (Ревне Кіцм., с. 125); Є такі рушниці, шо в них траба ладувати *по дві кулі* (Киселів Кіцм., с. 249); Жінки пили *по двацетъ і п'еть грам*, а люди більше (Шишківці Нов., с. 268).

Власне кількісні числівники можуть означати й обмежену кількість. Напр.: На бишішнику *лишень штири листки* (Валява Кіцм., с. 31); Горівки бігме ни пив, *лиш ідну гальбу пива* (Вікно Заст., с. 67); У него *лишень одна гівчина* така з бубурудзами, ато всі гіти файні (Долиняни Хот., с. 40); Колис дід мав *лиш двацятку поля*, а *дітей аж вісім* (Козиряни Кельм., с. 90); Мене й на завтра кликали до ладованя, бо будут возити хліб *аш тштири машині* (Ревне Кіцм., с. 249); Мусіли льосувати хто піди на футбол, бо нас три, а дістали *лиш два білети* (Старосілля Кіцм., с. 271); Согодни мас-тили хату *лиш дві мацінниці* (Кам'янка Глиб., с. 285); Нашо нам цеї мимки, як вона *лиш на оден дійок* доїси (Рашків Хот., с. 288).

Кількісні числівники сполучаються з назвами істот. Напр.: У мене *шішк гівок і оден син* (Карапчів Вижн., с. 83); Є в нашім селі *два такі парупки* драбаністі (Слобідка Глиб., с. 102); Моя *една донька* жиє у Кіцмани (Борівці Кіцм., с. 106);

Колис *оден чоловік* мав жовну, то казали, шо від худоби набравси (Ломачинці Кельм., с. 118); Калеурі тримают кіш спиреду, а ззаду є *два хлопці* (Слобідка Глиб., с. 183); Аді, коло мени у сусіцтві жиє *одовец з двома дітьми* (Берегомет Вижн., с. 362); На оддих з нашого сила поїхали *два чоловіки* (Ставчани Хот., с. 361); У нас був *воден старий*, шо ходив підсвинки обертати (Пригородок Хот., с. 347); *Двох синів* Ілениних румуни за нічо побили (Подвір'ївка Кельм., с. 337); Я маю *трьох непотів* від старшої доньки і двох від сина (Старосілля Кіцм., с. 330); У мої систри є *три сини*, це мої нипоти (Кам'янка Глиб., с. 330); Лишиласи з *двома дівчатами*. Ой, божи! Як я си набідила! (Хлівище Кіцм., с. 304); Пішли турки і всіх вірубали на силі – лишиласи *одна дівчина*, шо сховаласи в каглу (Подвір'ївка Кельм., с. 302); *Оден богач* каже: у мене *дві доньці* (Прилипче Заст., с. 296); В одної мами *п'ять синів*, я забула, як її мня (Недобоївці Хот., с. 294); Аді, вже *оден мішенник* пігнав свої вівці в пашу (Чорногузи Вижн., с. 292); *Штири мацілники* за день можут зробити цу роботу лехко (Старосілля Кіцм., с. 284–285); Ану ховайте все с стола, бо йдут *два мамалижники*, зараз усе зметут до кришки (Мілієве Вижн., с. 275); *Одна маланка* сховаласи за грушку (Дубівці Кіцм., с. 275); Маю *двох лупінників* на завтра, буду лупити курудзи (Верхні Станівці Кіцм., с. 267); Калеурі тримают кіш спиреду, а ззаду є *два хлопці* (Слобідка Глиб., с. 183); Аді, коло мени у сусіцтві жиє *одовец з двома дітьми* (Берегомет Вижн., с. 362); На оддих з нашого сила поїхали *два чоловіки* (Ставчани Хот., с. 361).

Рідко зустрічаються числівники, що означають вибірковість. Напр.: Масм десіть овец, а *одна з них* кугутканя (Лужани Кіцм., с. 238).

Окремо варто сказати про числівники у складі фразеологічних одиниць. Напр.: Ади, *пішов* вуйко Семен у *три дорозі* (Кам'янка Глиб., с. 65); То й ни така вістравна корова, а цибер січки зладує за *одним махом* (Новосілка Кіцм., с. 167); Та я ці пироги змолотію за *одним присідом* (Перебіківці Хот., с. 170); *Багато міції*, та *мало муніції* (Дарабани Хот., с. 292); Ти там таке натирхала, *як кіт наплакав* (Баламутівка Заст., с. 323). Тут доводиться констатувати, що числівники у фразеологічному контексті суттєво десемантизуються, а ідея кількості зовсім розмита.

2. Мікрополе збірних числівників

У ядерну зону мікрополя точної кількості входять збірні числівники *двоє, троє, четверо, п'єтиро*. Напр.: Такий уже мій льос, шо мала м *п'єтиро дітий* і всі поросходилиси (Звенячин Заст., с. 271); Митро має зробити увес запір – *чет-*

ви́ро двирий і сім вікон (Берегомет Кіцм., с. 138); Я маю заціжени молоко, *трое горнет*, али шше ни ймилоси (Новосілка Кіцм., с. 147); Шуляк уже зацапав *двое качінят* (Ленківці Кельм., с. 146); Плотник зробив кучу на три засторонки, на *трое поросят*, і всі *трое* оддельно (Коболчин Сок., с. 245); То був мізернак, бо зимні ніц ни мав, а *дітий аж шестиро* (Комарівці Стор., с. 290). Збірні числівник кваліфікуються як числові назви, що позначають кількість як неподільну, нечленовану сукупність істот або предметів і, отже, нібито протиставляються кількісним числівникам, які виражають кількості індивідуально розрізняваних предметів.

До збірних числівників належать також специфічні слова, що означають парність: *обидва, обидві, обоє*. Цим числівникам притаманні ознаки і числівників, і займенників. Числівник *обидва* виражає значення «і той, і цей», «і те, і це», «один і другий», «одне і друге», а числівник *обидві* – значення «і та, і ця», «одна і друга», тобто стосуються кожного із двох названих або відомих предметів (Грамматика сучасної української літературної мови, 2017: 331). Числівник *обоє* використовують для позначення двох осіб різної статі. Напр.: Як пішли мої *вбидва сини* на войну, шо ми вже з старим нагризлиси, поків вирнулиси додому (Чорнівка Нов., с. 309); А вони *убоє* увес вечир жибоніли у кутичку (Глибока, с. 111); Мама покупувала *нам обом* жєбки до волосся, то у мени ще є, а Томчина уже давно поломиласи (Давидівка Стор., с. 112); Сусіди *обоє* загониски, али він то таки варіят (Топорівці Нов., с. 128); *Обох* поштрафували за то, шо рибу в ставі затроїли (Веренчанка Заст., с. 144); Я зворохобила Домну, і *ми обидві* пішли на кіно (Нові Драчинці Кіцм., с. 156); *Обоє* такі зібрані, витко, пішли дес у гості (Рукшин Хот., с. 166); Який той, такий другий *обоє* іднакі (Лукачівка Кельм., с. 177); Голубову пряжу заяснила *обидва мітки*, а розові і жовтий – самий раз (Кельменці, с. 151); Барівочка то маленька бочечка, з *обох боків* заднена (Недобоївці Хот., с. 25); А вони *убоє* увес вечир жибоніли у кутичку (Глибока, с. 111); Мама покупувала *нам обом* жєбки до волосся, то у мени ще є, а Томчина уже давно поломиласи (Давидівка Стор., с. 112).

Зрідка зустрічаємо інверсію. Напр.: *Сусіди обоє* загонисті, али він то таки варіят (Топорівці Нов., с. 128); *Ви з кумом оба* куди ідите (Стебник Вижн., с. 343); То був мізернак, бо зимні ніц ни мав, а *дітий аж шестиро* (Комарівці Стор., с. 290).

Зустрічаємо у говірках Буковини субстантивацію. Напр.: *Обох* поштрафували за то, шо рибу в ставі затроїли (Веренчанка Заст., с. 144); *Обоє*

такі зібрані, витко, пішли дес у гості (Рукшин Хот., с. 166).

Як видно з наведених прикладів, збірні числівники активно вступають у процес субстантивації, що має виразно синтаксичний характер.

3. Мікрополе дробових числівників

Дробові числівники рідше трапляються у буковинських говірках як власне-кількісні чи збірні. До дробових числівників належать слова *пів, півтора, півтори, півтораста*. Кількісне значення дробових числівників $1/2$, $1/3$ та $1/4$ у сучасній українській літературній мові можуть передавати слова *половина* (= *одна друга*), *третина* (= *одна третя*) і *чверть* (= *одна четверта*) (Грамматика сучасної української літературної мови, 2017: 333). Ці кількісні слова часто вживаються у діалектному мовленні. Слова *половина, третина* та ін. за граматичними ознаками належать до іменників і є функційними синонімами відповідних дробових числівників.

У специфічному діалектному контексті, тобто у поєднанні із власне-числівниковими словами *половина, пів, півниви, півкіли, півтора* нейтралізують іменникові ознаки і, набуваючи ознак числівника, стають елементами складених числівників, що виражають значення власне-кількості та дробовості. Напр.: Купилам *півкіли бавенки*, можи на шос здаси (Старосілля Кіцм., с. 21); Як ішли до млина, то ніхто гроші ни платив, а брали гарниц від гілетки, то *півтора кілограма* (Задубрівка Заст., с. 81); Неньо покойні, як мали вмирати, то закликали потирє і *половина ґрунту* записали на Аницу (Слобода-Комарівці Стор., с. 339); Як казали нива, то був ланц, а як казали *півниви* – то *півланц* (Добринівці Заст., с. 334); Давно беззимельні люди робили в пана *наполовині* – за *половину хліба* (Ширівці Хот., с. 316); Куцак можи мати і *півтора метра* (Банілів-Підгірний Стор., с. 245).

4. Мікрополе порядкових числівників

Поряд із довгим рядом кількісних числівників існує паралельно ряд порядкових числівників. Вони позначають порядкові числа, що встановлюють місце тієї чи іншої множини в ряді інших множин. Система порядкових числівників дзеркально відбиває особливості системи кількісних. Варто зазначити, що ця лексико-граматична група викликає серед науковців суперечки як щодо своєї частиномовної належності, так і щодо можливості зв'язку з категорією кількості. Порядкові числівники утворюються від кількісних і споріднені з ними. За граматичними ознаками порядкові числівники споріднені з прикметниками. Це дає підставу деяким вченим (В. Русанівський, О. Без-

пояско, П. Грищенко) розглядати їх у складі прикметників як розряд порядкових прикметників. Повністю відкинути таке тлумачення неможливо, однак практика доводить, що в розділі «Прикметник» про порядкові числівники у кращому разі лише згадують, а нерідко трапляється, що відомості про них зовсім не подаються авторами граматичних та інших праць, а отже, не потрапляють у поле зору їхніх читачів. Тим часом порядкові числівники заслуговують на увагу як специфічна група слів, що має особливості не тільки прикметників, а й числівників – числівникові корені, системність організації, можливість позначатися цифрами, наявність складених утворень. Порядкові числівники позначають не сталі ознаки предметів, що властиво прикметникам, а вказують на кількість однорідних предметів (Плющ, 2010: 242–243).

Порядкові числівники в сучасній українській мові становлять цілісну та чітко організовану систему, яка дзеркально відбиває особливості системи кількісних. Порядкові числівники організовані за десятковою системою, вони можуть виражатися невеликим набором простих порядкових числівників і частково утвореними від кількісних складними та складеними. До кожного кількісного числівника можна утворити відповідний порядковий.

Ми схиляємося до думки В. В. Акуленко, що порядкові числівники – це ті, у яких сема нумеральності (вказівка на точне число) сполучається з якісною семою порядковості («той, що займає певне місце в послідовності») (Категорія количества в современных европейских языках, 1990: 17–20). «Порядковість» як і «кількість», є провідною граматично-семантичною ознакою числівників». «Порядковість» – вияв не тільки своєрідної кількості, але й локативності у широкому розумінні (Зорина, 1991: 111–112).

Беручи до уваги лінгвістичну традицію тлумачення мовного поля, яка полягає в тому, що різні поля частково нашаровуються одне на одне, зони поступових переходів, можна зробити висновок, що порядкові слова знаходяться на одній із ділянок у зоні перетину функційно-семантичних полів квантитативності та кваліфікативності. Це зумовлює їх значення. Автори «Граматики сучасної української літературної мови. Морфологія» відносять порядкові числівники до вторинних утворень відчислівникових прикметників (Грамматика сучасної української літературної мови, 2017: 267). Напр.: Вуйку, вам ни мало *одної барівки вина?* (Зелена Кельм., с. 25); Мені дуже банно за *першов дитинов* (Борівці Кіцм., с. 23);

На *другий рік* я собі нащеп'ю бурачок (Черепківка Глиб., с. 43); Син прийшов на вакації, вчицца на *третьім курсі* у технікумі (Вікно Заст., с. 46); Валовина се пряжа *третього сорту* (Лукачівка Кельм., с. 46); Гуцулечка вже на *третьому вісілю* цього місці віткухарила (Борівці Кіцм., с. 54); Мушу *одного бузівка* продати (Зелена Кельм., с. 41); Гардину траба вікопати до *першого морозу* і тримати у теплому місци (Чорногузи Вижн., с. 85); Запреч собі джіньджори на *другу зиму* (Горбівці Глиб., с. 92); Василь *перший* дошнурував до буфету (Шипинці Кіцм., с. 101); *Перший заміс* був зарідкий (Василівка Сок., с. 136); Уже *другий день* блавучимо так (Стрілецький Кут Кіцм., с. 33); Там в усіх худоба *одного заводу* (Ширівці Хот., с. 125); Поки вішла на *третій поверх*, то гет зав'єла – мусіла ставати передихнути (Михальча Стор., с. 124); Уже *другий день* у боці жбихає (Васловівці Заст., с. 110); Вона добри вчиласи, али то *другий тато*, та й вона далши ни йшла (Дорошівці Заст., с. 104); *Другому братови* стало дужи зависно (Лашківка Кіцм., с. 125); На небі сильна мітла була у войну *штирнацітого року* (Зелений Гай Нов., с. 292); З *першої кляси* навидюцца наші хлопці (Горбівці Глиб., с. 306); А та вірница приворожила Варчинного хлопца та й сидя вже *другий год* без сьлюбу (Коболчин Сок., с. 307); Ми всі так напудилиси вночи на *чотвертого марта*, як зимне трісласи (Кадубівці Заст., с. 319); Я тогди дужи наравив собі ту Марію з *другого кута* (Зелега Кельм., с. 319); За Австрії до *чотвертої кляси* діти ледви научувалиси читати і рахувати (Валява Кіцм., с. 324); Цей оберемок у мени вже *шестий рік* (Карапчів Вижн., с. 347); Наши сило ослободили аж у *сорок чотвертім році* (Карапчів Вижн., с. 369); На остановці траба бути вже у *семій годині* (Митків Заст., с. 370); Мої дівці уже *двацятий рік* пішов, а я ше ніяк ни збируса купити павун (Ржавинці Заст., с. 375).

Найбільше у буковинських говірках зустрічаються такі порядкові числівники, як *першов*, *другому*, *третьім* та ін.

Висновки. Отже, діалектизми – це безмежні мовні джерела, що збагачують наше мовлення, наповнюють його народною свіжістю, надають йому особливого звучання, словесної та синтаксичної вишуканості, довершеності. Важко переоцінити роль говірок у формуванні та вихованні свідомості та моралі людей, їх тематичної спрямованості й естетичних смаків, бо вони завдяки своїй вагомості й експресивним особливостям дають образну оцінку дійсності, наповнюють скарбницю кожної людини.

Дослідження функційно-семантичного поля точної кількості на матеріалі «Словника буковинських говірок» є досить цікавим. Констатуємо, що ядро

функційно-семантичного поля точної кількості становлять мікрополя власне кількісних, збірних і порядкових числівників, а периферію – дробові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арполенко Г. П., Городенська К. Г., Щербатюк Г. Х. Числівник української мови. Київ : Наук. думка, 1980. 239 с.
2. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Акад. граматики укр. мови. Київ : Пульсари, 2004. 400 с.
3. Герман К. Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини: словозміна, службові слова : у 2 т. Т. 2. Чернівці : Прут, 1998. 215 с.
4. Горпинич В. О. Числівник. *Морфологія української мови* : підручник / за ред. В. О. Горпинича. Київ : Академія, 2004. С. 118–135.
5. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / за ред. К. Г. Городенської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
6. Зорина І. В. К вопросу о «собственных» и «несобственных» признаках числительного (на мат. английского языка). *Вестник Ленинград. ун-та. История, языкознания, литературоведение*. 1991. Сер. 2. Вып. 1. С. 110–113.
7. Категория количества в современных европейских языках : монография / отв. ред. В. В. Акуленко. Київ : Наук. думка, 1990. 284 с.
8. Лукінова Т. Б. Числівник в слов'янських мовах. Київ : Наукова думка, 2000. 370 с.
9. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підручник. Київ : Вид. дім «Слово», 2010. 328 с.

REFERENCES

1. Arpolenko H. P., Horodenska K. H., Shcherbatiuk H. Kh. Chyslivnyk ukrainskoi movy. [The Numeral of the Ukrainian Language] Kyiv: Nauk. dumka, 1980. p. 239.
2. Vykhovanets I. R. Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy: Akad. hramatyka ukr. movy. [Theoretical Morphology of the Ukrainian Language: Academic Grammar of the Ukrainian Language] Kyiv: Pulsary, 2004, p. 400.
3. Herman K. F. Atlas ukrainskykh hovirok Pivnichnoi Bukovyny: slovozmyna, sluzhbovi slova. T. II. [Atlas of ukrainian dialects of Northern Bukovyna: inflection, function words. P. II.]. Chernivtsi: Prut, 1998, p. 215.
4. Horpynych V. O. Chyslivnyk Morfolohiia ukrainskoi movy: Pidruchnyk. [The Numeral. Ukrainian Morphology: Textbook]. Kyiv: Akademiia, 2004, pp. 118-135.
5. Hramatyka suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Morfolohiia / Za red. K. H. Horodenskoï. [The Grammar of Modern Ukrainian Literary language. Morphology / Edited by K. H. Horodenska]. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 2017. p. 752.
6. Zorina I. V. K Voprosu o “sobstvennyh” i “nesobstvennyh” priznakah chislitel'nogo (na mat. angliyskogo yazyka) Vestnik Leningrad. Un-ta. Ser.2. Istoriya, yazykoznaniiya, literaturovedenie, [Questions on “own” and “non-own” features of the Numeral (based on English-Language materials)] Leningrad University Bulletin. Ser. 2. History, Linguistics, literary studies. 1991. Vyp. 1. Edition 1. pp.110–113.
7. Kategoriya kolichestva v sovremennykh evropejskikh yazykah: monografiya / otv. red. V. V. Akulenko. [Category of quantity in modern european languages: monograph / editor-in-chief V.V. Akulenko. Kyiv: Nauk. dumka, 1990. p. 284.
8. Lukinova T. B. Chyslivnyk v slovianskykh movakh. [The Numeral in Slavic Languages]. Kyiv: Naukova dumka, 2000, p. 370.
9. Pliushch M.Ya. Hramatyka ukrainskoi movy. Morfemika. Slovtvir. Morfolohiia: pidruchnyk. [Ukrainian Grammar. Morphemics. Word formation: textbook]. Kyiv: Vyd. dim “Slovo”, 2010. p. 328.